

УДК 336:338.432

О. І. Карий,

д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту організацій,

Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1305-3043>

Б. Ф. Байда,

к. е. н., завідувач кафедри організації та економіки фармації, технології ліків та біофармації,

Вищий приватний навчальний заклад "Львівський медичний університет"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2958-7848>

О. Б. Кузык,

аспірант кафедри менеджменту, Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1213-7090>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.8.36

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

O. Karyy,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Organization Management,
Lviv Polytechnic National University

B. Baida,

PhD in Economics, Head of the Department of Pharmacy Organization and Economics, Drug
and biopharmaceutical technologies, Higher Private Educational Institution Lviv Medical University

O. Kuzyk,

Postgraduate student of the Department of Management, Ivan Franko National University of Lviv

FEATURES OF AGRICULTURAL POTENTIAL DEVELOPMENT

Метою статті є аналіз особливостей розвитку потенціалу сільського господарства. Встановлено, що соціокультурний потенціал та людський капітал є ключовими складовими в системі розвитку сільського господарства, взаємодіють і спільно впливають на його стратегічний потенціал та розвиток сільських громад, підвищення їхньої продуктивності та підтримку життєздатності сільського господарства. Вони взаємодіють та впливають на стратегічний розвиток сільського господарства через такі елементи: освіта та навчання, підтримка місцевих традицій та звичаїв, розвиток підприємництва й інновацій, утримання та розвиток місцевого населення, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. У часи війни особливості розвитку соціокультурного потенціалу в регіонах для створення умов у доступності освіти та навчання для місцевого населення в Україні стають особливо важливими. До таких особливостей варто віднести: безпека та захист, гуманітарна допомога, адаптація програм та методів навчання, підтримка психологічного здоров'я, партнерство та співпраця. Соціокультурний потенціал відіграє важливу роль у зростанні людського капіталу, розвитку підприємницької активності й інновацій у сільських громадах. До основних керунків спрямування соціокультурного потенціалу необхідно віднести: накопичення знань і формування навичок, сприяння співпраці й обміну знаннями, збереження культурної спадщини, підвищення мотивації та самоорганізації, зміцнення соціальних зв'язків. Запропоновано стратегічні напрямки розвитку соціокультурного потенціалу та людського капіталу у сільських громадах в Україні у воєнні та повоєнні роки.

The purpose of the article is to analyse the peculiarities of agricultural potential development. It is established that socio-cultural potential and human capital are key components in the system of agricultural development, interact and jointly influence its strategic potential and the development of rural communities, increase their productivity and support the viability of agriculture. They interact and influence the strategic development of agriculture through the following elements: education and training, support for local traditions and customs, development of entrepreneurship and innovation, retention and development of the local population, and increase of productivity and competitiveness. In times of war, the specifics of developing socio-cultural potential in the regions to create conditions for affordable education

and training for the local population in Ukraine become especially important. These features include security and protection, humanitarian assistance, adaptation of programs and teaching methods, support for psychological health, partnership and cooperation. Socio-cultural potential plays an important role in the growth of human capital, development of entrepreneurial activity and innovation in rural communities. The main directions of socio-cultural potential should include the accumulation of knowledge and skills, promotion of cooperation and knowledge sharing, preservation of cultural heritage, increasing motivation and self-organization, and strengthening social ties. The article proposes strategic directions for the development of socio-cultural potential and human capital in rural communities in Ukraine during the war and postwar years. The proposed strategic directions for the development of socio-cultural potential and human capital in rural communities in Ukraine in the context of war and post-war years can help preserve the identity of communities and give people a sense of resilience and unity, gain the necessary knowledge and skills to develop talents and contribute to the development of their communities, prevent the outflow of young people from rural areas and promote the development of new ideas and initiatives, generate additional income and improve the quality of life of people in rural communities, ensure sustainable development of their.

Ключові слова: людський капітал, соціокультурний потенціал, стратегічний потенціал, сільське господарство, зміни, бізнес.

Key words: human capital, socio-cultural potential, strategic potential, agriculture, change, business.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільське господарство тісно пов'язане з соціокультурними чинниками, такими як традиції, цінності та різні інституції та розвитком людських ресурсів, їхніх компетенцій. Дослідження соціокультурного, стратегічного потенціалу та людського капіталу в системі розвитку сільського господарства дає змогу краще зрозуміти умови, в яких розвивається сільське господарство, визначати чинники, які гальмують розвиток сільськогосподарських процесів, впливають на рівень життя в сільській місцевості та прогалини в навичках і знаннях сільського населення, встановлювати пріоритетні напрямки розвитку сільського господарства з урахуванням наявних ресурсів і можливостей, розробляти програми для розвитку сільського населення. Також сільські громади можуть володіти унікальною культурною спадщиною, яка доволі часто знищується через деградацію сільського господарства. Зазначені аспекти сприяють у розробленні ефективних стратегій, які стають рушієм до стійкого зростання галузі, нарощенні якості кадрового потенціалу, збереженні культурної спадщини.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження формування та розвитку потенціалу сільського господарства дають змогу ідентифікувати проблеми та виробити напрями їх вирішення. Запухляк В. М. [1], Мельник О. І. [1] вивчали питання розвитку людського

капіталу як чинника підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України. Кохан М. [2], Гнилянська Л. [2], Головнюв В. [2] досліджували розвиток людського капіталу та досягнення соціальної згуртованості в умовах формування стратегічного потенціалу та динамічних змін. Обґрунтуванням проблем інвестування в розвиток людського капіталу бізнесу займалися такі вчені, як Бикова А. [3], Чабан Л. [3], Алексєєв А. [3], Юринець З. [4], Юринець Р. [4], Петрух О. [5], Самборська О. [6]. Водночас Саркісян Г. [7], Любаров Ю. [7] акцентували увагу на формуванні стратегічного потенціалу, розв'язанні соціальних проблем.

Однак, динамічні зміни, потреба у стимулюванні розвитку сільського господарства, виробленні адаптаційних механізмів до сучасних викликів вимагають подальших теоретичних і прикладних досліджень у напрямі обґрунтування особливостей розвитку потенціалу сільського господарства.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є аналіз особливостей розвитку потенціалу сільського господарства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток потенціалу сільського господарства поєднує низку елементів: стратегічний потенціал, соціокультурний потенціал та людський капітал. Стратегічний потенціал сільсько-

го господарства визначається його можливостями для розвитку, з урахуванням доступу до ресурсів і ринковими можливостями, здатністю до соціокультурного відновлення, раціонального використання людського капіталу тощо.

Людський капітал як головний елемент стратегічного потенціалу містить комплекс компетенцій працівників, які задіяні у сфері сільського господарства [1]. Розвиток людського капіталу включає навчання, професійний розвиток, підвищення кваліфікації та забезпечення здоров'я працівників [2]. Кваліфікована робоча сила є ключовим ресурсом для розвитку сільського господарства і впливає на його стратегічний розвиток.

Соціокультурний потенціал — це сукупність культурних, соціальних, історичних та інших чинників, що впливають на розвиток сільських територій [2]. Сільські громади часто володіють знаннями про місцеві умови, які можуть бути використані для сталого розвитку сільського господарства. Соціальні норми й інституції обумовлюють доступ до ресурсів, розподіл прибутку та впровадження інновацій. Культурні цінності та вірування визначають ставлення до навколишнього середовища та використання природних ресурсів.

Соціокультурний потенціал та людський капітал постають ключовими складовими в системі розвитку сільського господарства і впливають на його стратегічний потенціал та стратегічний розвиток. Взаємодія цих елементів створює сприятливі умови для функціонування сільського господарства, зростання його продуктивності, результативності й ефективності, а також покращення якості життя місцевого населення [3]. Вони взаємодіють та впливають на стратегічний розвиток сільського господарства через такі елементи:

— Освіта та навчання. Розвинений соціокультурний потенціал створює фундамент для формування умов і середовища з метою отримання доступної освіти та проведення навчання для місцевого населення. Це дає змогу підвищувати рівень освіченості та кваліфікації сільських мешканців, що впливає на підвищення якості праці в сільському господарстві.

— Підтримка місцевих традицій і звичаїв. Соціокультурний потенціал може бути використаний для підтримки та збереження місцевих традицій у сільських громадах, що передбачає заохочення до розвитку традиційного сільського ремесла, збереження мови та культурних подій.

— Розвиток підприємництва й інновацій [4]. Збагачений людський капітал у сільських громадах сприяє розвитку підприємницької актив-

ності й інновацій у сільському господарстві [5]. Кваліфіковану робочу силу доцільно ефективно використовувати для впровадження новітніх технологій і методів у аграрній сфері.

— Утримання та розвиток місцевого населення. Розвиток людського капіталу сприяє збереженню та розвитку місцевого населення у сільських районах. Це допомагає уникнути міграції населення до міст та зберегти робочу силу для розвитку сільського господарства.

— Підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. Розвинений соціокультурний потенціал та людський капітал обумовлюють підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності сільського господарства через покращення якості робочої сили та використання сучасних технологій.

Таким чином, соціокультурний потенціал та людський капітал в сільському господарстві взаємодіють та спільно впливають на розвиток сільських громад, підвищення їхньої продуктивності та підтримку життєздатності сільського господарства.

У часи війни особливості розвитку соціокультурного потенціалу в регіонах для створення умов у доступності освіти та навчання для місцевого населення в Україні стають особливо важливими, серед яких є:

— Безпека та захист. Умови війни ставлять під загрозу безпеку та захист місцевого населення, що впливає на доступність освіти та навчання. Сприяння створенню безпечних умов для навчання стає першочерговим завданням для органів влади, громадських організацій.

— Гуманітарна допомога. Військова агресія призвела до гуманітарної кризи, і гарантування доступу до освіти та навчання для місцевого населення, особливо прифронтових регіонів. Міжнародні гуманітарні організації, уряди та місцеві громадські ініціативи повинні сприяти наданню допомоги в цьому напрямі.

— Адаптація програм та методів навчання. Умови війни змінили потреби та пріоритети в освіті. Адаптація програм та методів навчання до реалій війни дозволяє забезпечити максимальний доступ до якісної освіти для місцевого населення.

— Підтримка психологічного здоров'я. Військові події залишили серйозні психологічні наслідки для населення, зокрема для дітей та молоді. Розвиток соціокультурного потенціалу повинен включати ініціативи з підтримки психологічного здоров'я та реабілітації.

— Партнерство та співпраця. Умови війни вимагають спільних зусиль від уряду, місцевих громад, громадських організацій та міжнародних партнерів [6]. Партнерство та співпраця

між різними сторонами дасть змогу максимізувати зусилля для створення умов у доступності освіти та навчання для місцевого населення.

Туристи шукають автентичний досвід, який дозволить їм доторкнутися до справжньої культури та традицій сільської місцевості. Збереження традиційних ремесел, кухні, фольклору та інших аспектів культури спрямоване на те, щоб зробити сільську громаду привабливою для туристів.

Кожна сільська громада має свої унікальні традиції та звичаї, які роблять її особливою. Це різноманіття має властивість приваблювати туристів з різними інтересами та дарувати їм незабутні враження. Розвиток сільського туризму завжди був джерелом додаткового доходу для сільського населення. Важливо стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, створювати нові робочі місця та покращувати якість життя в сільській місцевості. Розвиток сільського туризму створює можливість для збереження традицій та звичаїв сільських громад, які є важливою частиною культурної спадщини України, для допомоги сільському населенню у збереженні своєї культурної ідентичності та передачі її майбутнім поколінням.

У сучасні непрості часи розвиток соціокультурного потенціалу в регіонах для сприяння створення умов у доступності освіти та навчання вимагає координації зусиль та приділення належної уваги потребам місцевого населення, особливо дітей та молоді.

Соціокультурний потенціал відіграє важливу роль у зростанні людського капіталу, розвитку підприємницької активності та інновацій у сільських громадах [7]. До основних керунків спрямування соціокультурного потенціалу необхідно віднести:

1. Накопичення знань і формування навичок:

— Традиції та звичаї сільських громад містять цінні знання про сільське господарство, які необхідно передати молодшому поколінню.

— Місцеві ремесла та мистецтва спрямовані на розвиток творчих здібностей і підприємницького духу.

1. Збереження та відновлення культурної спадщини:

- Підтримка традицій та звичаїв сільських громад, які формують їх культурну ідентичність.
- Відновлення історичних та культурних пам'яток, пошкоджених в результаті бойових дій.
- Створення музеїв та культурних центрів, де можна зберігати та популяризувати культурну спадщину.

2. Розвиток освіти та навичок:

- Забезпечення доступу до якісної освіти для сільського населення, включаючи професійну та технічну освіту.
- Підтримка програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації для дорослих.
- Розвиток цифрової грамотності та навичок підприємництва.

3. Підтримка підприємницької активності:

- Створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу в сільській місцевості.
- Надання фінансової та консультаційної підтримки підприємцям.
- Розвиток кооперативів та інших форм спільного ведення бізнесу.

4. Зміцнення соціальних зв'язків:

- Підтримка громадських організацій та ініціатив, які об'єднують людей та допомагають їм спільно вирішувати проблеми.
- Розвиток соціальної інфраструктури в сільській місцевості, таких як центри дозвілля та спортивні майданчики.
- Створення програм соціальної підтримки для вразливих груп населення.

5. Збереження та розвиток людського капіталу:

- Запобігання відтоку молодих людей з сільської місцевості.
- Створення умов для повернення до сільських громад тих, хто виїхав з них через війну.

Рис. 1. Стратегічні напрямки розвитку соціокультурного потенціалу та людського капіталу у сільських громадах в Україні в умовах війни та повоєнні роки

Джерело: складено авторами.

2. Сприяння співпраці та обміну знаннями. Сільські громади мають сильні традиції взаємодопомоги та співпраці. Це може бути використано для створення кооперативів, інших форм спільного ведення бізнесу.

3. Збереження культурної спадщини. Збереження традицій і звичаїв сільських громад зорієнтоване на приваблення туристів та стимулювання розвитку сільського туризму, що є джерелом додаткового доходу для сільського населення та сприяє збереженню культурної ідентичності.

4. Підвищення мотивації та самоорганізації. Сильна громадська активність та самоврядування в сільських громадах можуть підвищувати мотивацію людей до розвитку свого села та покращення якості життя, стимулювати розвиток підприємницької активності та інновацій в сільському господарстві.

5. Зміцнення соціальних зв'язків. Сільські громади мають сильні соціальні зв'язки та мережі підтримки, що допомагає підприємцям в розвитку їх бізнесу та інноваторам в просуванні своїх ідей.

Стратегічні напрямки розвитку соціокультурного потенціалу та людського капіталу у сільських громадах в Україні у воєнні та повоєнні роки наведено на рис. 1.

Розвиток сільського господарства потребує комплексного підходу, який бере до уваги соціокультурні, стратегічні та людські аспекти для досягнення сталого розвитку сільських територій.

ВИСНОВКИ

Розвиток сільського господарства є частиною загальної стратегії розвитку сільських територій і має враховувати соціокультурні особливості сільських громад (традиції, звичаї, цінності та способи життя), бути спрямований на покращення життя людей, які живуть у сільській місцевості (створення робочих місць, підвищення доходів, покращення доступу до освіти та охорони здоров'я). Комплексний підхід до розвитку сільського господарства дасть змогу досягти сталого розвитку сільських територій, покращити життя людей, які там живуть, і зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь.

Запропоновані стратегічні напрямки розвитку соціокультурного потенціалу та людського капіталу у сільських громадах в Україні в умовах війни та повоєнні роки можуть допомогти зберегти ідентичність громад та дати людям відчуття стійкості та єднання, отримати необхідні знання та навички для розвитку талантів та внеску в розвиток своїх громад, запобігти відтоку молоді з сільської місцевості, сприяти розвитку нових ідей та ініціатив, отримати додатковий дохід і покращити якість життя людей у сільських громадах, забезпечити стійкий розвиток своїх громад.

Література:

1. Запукхляк В. М., Мельник О. І. Людський капітал як чинник підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України. *Агросвіт*. 2017. № 3. С. 40—44
2. Кохан М.О., Гнилянська Л.Й., Головнєв В.І. Розвиток людського капіталу та досягнення соціальної згуртованості в умовах формування стратегічного потенціалу та динамічних змін. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3427>
3. Бикова А., Чабан Л., Алексєєв А. Інвестування в людський капітал у військовий період. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74>
4. Юринець З. В., Юринець Р. В. Венчурний капітал та стратегічний розвиток інноваційно-

го бізнесу. *Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника*. 2023. Т. 10. № 2. С. 15—23.

5. Юринець З.В., Петрух О.А. Державне регулювання та фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 6. С. 79—82.

6. Самборська О.Ю. Людський капітал як фактор економічного зростання. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 64—72.

7. Sarkisyan A., Lyubarov Y. Latest aspects of the development of gastronomic tourism as a component of the economic and socio-cultural environment of the regions of Ukraine. *East European Scientific Journal*. 2020. Vol. 1. № 11. P. 66—72.

References:

1. Zapukhliak, V.M. and Melnyk, O.I. (2017), "Human capital as a factor in increasing the competitiveness of the agrarian sector of the economy of Ukraine", *Agrosvit*, vol. 3, pp. 40—44.
 2. Kokhan, M.O., Gnylyanska, L.Y. and Golovnev, V.I. (2024), "Human capital development and achievement of social cohesion in the context of strategic potential formation and dynamic changes", *Economika ta suspilstvo*, vol. 59, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3427> (Accessed 18 March 2024).
 3. Bykova, A., Chaban, L. and Aleksyeyev, A. (2023), "Investing in human capital during the war period", *Economika ta suspilstvo*, vol. 54, available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74> (Accessed 18 March 2024).
 4. Yurynets, Z. V. and Yurynets, R. V. (2023), "Venture capital and strategic development of innovative business", *Zhurnal Prykarpatskoho universytetu imeni Vasylya Stefanyka*, vol. 10, no. 2, pp. 15—23.
 5. Yurynets, Z.V. and Petrukh, O.A. (2018), "State regulation and financing of innovation and investment activities in Ukraine", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 6, pp. 79—82. (In Ukrainian).
 6. Samborska, O. Yu. (2019), "Human capital as a factor of economic growth". *Ekonomika APK*, vol. 6, pp. 64—72.
 7. Sarkisyan, A. and Lyubarov, Y. (2020), "Latest aspects of the development of gastronomic tourism as a component of the economic and socio-cultural environment of the regions of Ukraine", *East European Scientific Journal*, vol. 1, no. 11, pp. 66—72.
- Стаття надійшла до редакції 07.04.2024 р.*